

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia środa, 22 kwietnia 2020 r.

Poz. 2013

UCHWAŁA NR XX/132/2020 RADY GMINY SULĘCZYNO

z dnia 5 marca 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 506 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.);

uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Sulęczyno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Sulęczyno

Kazimierz GLINIECKI

Załącznik nr 1
do uchwały nr XX / 132 / 2020
Rady Gminy Sulęczyno
z dnia 05.03.2020 roku

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULECZYNO NA LATA
2020-2023

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

 DOM Biuro Urbanistyczne Kiełb-Stańczuk, Jaszczuk-Skolimowska Spółka jawna ul. Chojnicka 61 83-200 Starogard Gdański Tel. (58) 562-20-57 e-mail: pprdom@pprdom.pl		
Program opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023		
		
Projektant	dr inż. arch. Barbara Jaszczuk - Skolimowska <i>uprawnienia urbanistyczne nr 1540</i>	
Opracowanie	mgr inż. Marta Dąbrowska	
UMOWA	Umowa nr 272.42.06.2018 z dnia 06.06.2018 r.	DATA OPRACOWANIA: październik 2019 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	3
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	8
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami .	8
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	9
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	14
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	17
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	17
5.2.2. Krajobraz kulturowy	18
5.2.3. Zabytki nieruchome	20
5.2.4. Zabytki ruchome	20
5.2.5. Zabytki archeologiczne	21
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	21
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	21
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	23
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	23
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	24
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	25
7. Założenia programowe	28
7.1. Priorytety programu opieki	28
7.2. Kierunki działań programu opieki	29
7.3. Zadania programu opieki	29
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	31
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	32
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	32
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	36
12. Spis wykorzystanych źródeł danych	36
13. Spis stosowanych skrótów	36
14. Aneksy	37

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

1. Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest szczegółowa analiza dziedzictwa kulturowego gminy Sulęczyno, w jej granicach administracyjnych, celem określenia zasad ochrony jego najcenniejszych elementów - zabytków. Gmina Sulęczyno jest położona w województwie pomorskim, w południowo – zachodniej części powiatu kartuskiego. Obszar gminy jest jednym z najwyższych położonych terenów w województwie pomorskim, dodatkowo jest bardzo urozmaicony wysokościowo. Bogactwo jezior oraz lasów tworzy bardzo atrakcyjny krajobrazowo obszar. Krajobraz kulturowy gminy Sulęczyno w dużej mierze ukształtowany został właśnie przez jej położenie. Lasy, duża ilość zbiorników wodnych, czy pagórkowaty teren stwarzały dogodne warunki dla zakładania osad ludzkich. Cenne zabytki archeologiczne świadczą o długich tradycjach osiedleńczych na terenie gminy. Zachowane dziedzictwo kulturowe to przede wszystkim domy mieszkalne wraz z budynkami gospodarczymi, wiele z nich to drewniane chaty. Charakterystyczne w krajobrazie Kaszub są przydrożne obiekty kultu religijnego – oprócz krzyży przydrożnych zachowała się tradycja stawiania kapliczek Maryjnych, które od dawna występują przy drogach i na prywatnych posesjach.

Celem opracowania *Programu opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023* jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Sulęczyno oraz opieki nad zabytkami gminy.

Zgodnie z art. 87, ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r, poz. 2067 ze zm.) celem opracowania programu opieki nad zabytkami jest:

- 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną *Programu opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023* jest:

- Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r, poz. 2067 z późn. zm.);
- Art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019r. poz. 506 z późn. zm.).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Przy opracowaniu Programu opieki nad zabytkami Gminy Sulęczyno na lata 2020-2023 uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Analizując zasoby dziedzictwa kulturowego gminy należy pamiętać, iż zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.).

Natomiast głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r, poz. 2067 z późn. zm.). Poniżej przedstawiono najważniejsze przepisy powyższej ustawy, które należy uwzględnić przy opracowywaniu programu opieki nad zabytkami.

Art. 3 mówi, iż **zabytkiem** jest:

– nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

Zgodnie z art. 4 niniejszej ustawy:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 6 natomiast stwierdza się, że:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574 i 1669),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 7 ustawy zostały określone formy ochrony zabytków:

Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Na mocy art. 16, ust. 1:

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Zgodnie z art. 17, ust. 1:

Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;*
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.*

W myśl art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;*
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art.19.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Art.89.

Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Należy też pamiętać, że zgodnie z art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.) wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest **ustawowym zadaniem samorządów**.

W cytowanym powyżej artykule zostały określone zadania własne gminy, w tym dotyczący dziedzictwa kulturowego:

„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Istotne jest również uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r., poz. 1945 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2018 r., poz. 1202 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2018 r., poz. 799 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2018 r., poz. 1614),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2018 r., poz. 2204),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2018, poz. 1983),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2018 r., poz. 450 z późn. zm.),

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

- ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1170),
- ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz. U. z 2018 r. poz. 644 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337),
- ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1161),
- ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2018 r. poz. 2129 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 1256).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2018 r., poz. 720 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2018 r., poz. 574 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych natomiast regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2018 r., poz. 217 z późn. zm.).

Z uwagi na fakt, iż w 2003 r. Polska przyjęła Konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego należy wziąć pod uwagę cele i kierunki ochrony wynikające z Konwencji, czyli potrzebę ochrony dziedzictwa niematerialnego poprzez m.in. identyfikację, badanie, dokumentowanie, promowanie i wspieranie.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Program opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe – obowiązujące i będące w opracowaniu.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy Program Opieki Nad Zabytkami

Na wniosek ministra kultury i dziedzictwa narodowego Rada Ministrów pracuje nad nowym krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018–2021. Dotychczasowy krajowy program przestał obowiązywać 31 grudnia 2017 r.

Głównym celem **projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2018-2021** jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „**Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego**”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Cel szczegółowy 2: „**Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami**”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „**Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa**”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 jest

zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Celem strategicznym strategii jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków.

W dokumencie Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 rozszerzono cele strategii, wprowadzono system jej realizacji, monitorowania i ewaluacji. Jednym z proponowanych kierunków działań jest ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez kompleksową rewitalizację zabytków oraz obiektów przemysłowych i powojkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów, inwentaryzacja i digitalizacja zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz ich promocja.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020 przyjęta została uchwałą nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku.

W Strategii zauważono, że województwo

„pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością kulturową, wynikającą z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu”.

W Strategii wskazano 3 cele strategiczne uszczegółowione poprzez 10 celów operacyjnych oraz 35 kierunków działań. W ramach celu strategicznego 1. *Nowoczesna gospodarka* jednym z celów operacyjnych uznano 1.3. *Unikatową ofertę turystyczną i kulturalną*. Jego realizacja odbywać się

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

będzie w ramach dwóch kierunków działań, w tym odnoszący się do obszarów o wysokim potencjalnie turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego:

1.3.1. Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych. Zobowiązaniem Samorządu Województwa Pomorskiego będzie rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Oczekiwany efektami mają być:

- całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, którego zmiana została przyjęta uchwałą nr 141/304/18 z dn. 13 lutego 2018 r. jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

Jednym z wyzwań określonych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Pomorskiego, jest wykorzystanie potencjału kulturowego i krajobrazowego poszczególnych obszarów. Wyzwania w zakresie aktywizacji obszarów o nie w pełni uruchomionych potencjałach przekładają się na Oś Priorytetową 8. Konwersja. Działania w ramach tej osi priorytetowej skupiać się będą na rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach **Osi Priorytetowej 8. Konwersja** przewidziano dwa priorytety inwestycyjne. Jednym z nich jest: **Priorytet inwestycyjny 6c – ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, którego celem jest **Zwiększona atrakcyjność turystyczna miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych**.

Wynikiem działań ma być kompleksowa, rozpoznawalna oferta turystyczna oparta na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Odpowiednie wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego może przyczynić się do wzrostu zatrudnienia, jak również – poprzez dywersyfikację oferty turystycznej – bardziej zrównoważonego wykorzystania walorów środowiska naturalnego. Poprawie ulegnie również stan i dostępność obiektów i obszarów dziedzictwa kulturowego, a dzięki nadaniu im nowych funkcji, stworzone zostaną warunki dla rozwoju gospodarczego tych obszarów.

Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

W dniu 24 kwietnia 2018 r. Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 397/324/18 przyjął zmianę Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Dokument ten jest narzędziem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020. Wśród najważniejszych wyzwań wymienia się między innymi **zachowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, a ponadto: całoroczną, sieciową i kompleksową ofertę turystyczną i kulturalną, a także wizerunek regionu.

W ramach priorytetu **1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, za najważniejsze uznano: wzmocnienie wsparcia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz kompleksowych renowacji obiektów zabytkowych. Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu przede wszystkim poprawę stanu zabytków, trwałe ich zachowanie, a także zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Odnowa obiektów i obszarów zabytkowych przywróci wartości użytkowe i zapewni atrakcyjną ekspozycję zabytkom architektury, zespołom urbanistycznym, ruralistycznym oraz założeniom dworsko-pałacowym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 został przyjęty uchwałą Nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r.

W ramach celu polityki przestrzennego zagospodarowania województwa C.3. *ZACHOWANE ZASOBY I WALORY ŚRODOWISKA* został określony kierunek polityki przestrzennego zagospodarowania województwa odnoszący się bezpośrednio do krajobrazu kulturowego województwa - K.3.2. *OCHRONA OBSZARÓW O CHARAKTERYSTYCZNYM KRAJOBRAZIE KULTUROWYM LUB ZNACZENIU HISTORYCZNYM*

Określono zasady zagospodarowania przestrzennego, wskazujące sposób realizacji kierunku 3.2.:

3.2.1. Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych oraz ich otoczenia, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, ustanowionych pomników historii i parków kulturowych.

3.2.2. Zasada ochrony walorów widokowych, w tym panoram oraz przedpoli ekspozycyjnych zabytkowych wsi i miast, obiektów zabytkowych oraz dóbr kultury współczesnej stanowiących dominanty architektoniczne.

3.2.3. Zasada ochrony dziedzictwa archeologicznego i udostępniania stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową dla celów dydaktycznych, naukowych i turystycznych, poprzez np. tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego.

3.2.4. Zasada kształtowania w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej.

3.2.5. Zasada kształtowania otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z uwzględnieniem i poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

3.2.6. Zasada stosowania tradycyjnych dla poszczególnych części regionu form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, kształtu dachu, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych).

3.2.7. Zasada zachowania wartościowych drewnianych obiektów dziedzictwa kulturowego *in situ*, a w sytuacjach, które tego wymagają, przenoszenia najwartościowszych obiektów do parków lub muzeów etnograficznych.

3.2.8. Zasada obejmowania ochroną planistyczną w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obiektów ujętych w gminnych ewidencjach zabytków oraz wartościowych obiektów historyczno-kulturowych nie objętych dotychczas żadną prawną formą ochrony.

3.2.9. Zasada określania w treści studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, obszarów i obiektów o wysokich wartościach kulturowych, proponowanych w Planie do objęcia ochroną w postaci pomników historii i parków kulturowych. Brak woli określenia tych obszarów wymaga indywidualnego uzasadnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

3.2.10. Zasada uwzględniania w gminnych dokumentach planistycznych programów opieki nad zabytkami, sporządzanych w oparciu o aktualne gminne ewidencje zabytków, a w przypadku braku programów opieki nad zabytkami i ewidencji gminnej, uwzględnianie ewidencji wojewódzkiej.

Wśród działań i przedsięwzięć polityki przestrzennej, służących realizacji kierunku 3.2 został wymieniony rezerwat archeologiczny w Węsiorach, sugerowany do objęcia go formą ochrony w postaci parku kulturowego.

7. Obejmowanie ochroną w formie **parków kulturowych** miejsc o wysokich i wyjątkowych wartościach, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe:

46) **Węsiory (gm. Sulęczyno)** - rezerwat archeologiczny, cmentarzysko kurhanowe z przełomu epoki brązu i żelaza (kultura wejherowsko-krotoszyńska) z grobami skrzynkowymi i kurhanowymi oraz kręgami kamiennymi z poł. I-II w. n.e. (kultura grobów jamowych);

W ramach celu polityki przestrzennej C.4. **URUCHOMIONE POTENCJAŁY ROZWOJOWE OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH**, określono następujące zasady związane z dziedzictwem kulturowym:

4.3.3. Zasada priorytetowego podejścia do ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu na obszarach atrakcyjnych dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych, zwłaszcza wokół większych zbiorników i cieków wodnych.

4.3.10. Zasada kontynuowania wzorców architektury i budownictwa, charakterystycznych dla obszaru i wykorzystanie w działaniach kształtujących przestrzeń.

4.3.11. Zasada zachowania i wyeksponowania wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego jako nośnika pamięci zbiorowej i wartości wspólnych dla kultury właściwej dla danego obszaru.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016-2019

W Programie zamieszczono charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego, sformułowano cele i zadania na rzecz jego zachowania.

Celem niniejszego dokumentu, przyjętego uchwałą nr 274/XXVI/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 września 2016 roku, jest:

Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.

Cel ten jest realizowany w ramach 4 priorytetów:

- priorytet 1: zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi,
- priorytet 2: zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznoego,
- priorytet 3: badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego,
- priorytet 4: opieka nad zabytkami stanowiącymi mienie i własność samorządu województwa pomorskiego

Priorytety mają być realizowane poprzez wyznaczone kierunki, wśród których wymieniono np.:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców;
- Ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej;
- Poszerzanie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego regionu;
- Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym;
- Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej.

Uchwała w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego

W celu zachowania wojewódzkich zasobów dziedzictwa kulturowego, Sejmik Województwa Pomorskiego podjął 8 grudnia 2014 roku uchwałę Nr 33/III/14 w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego, stwarzając możliwość realizacji dotacji celowej na prace prowadzone przy zabytkach. Dokument ten określa procedury udzielania dotacji.

Strategia rozwoju powiatu kartuskiego do roku 2040

W Strategii została określona misja powiatu kartuskiego 2014:

Tworzenie, w oparciu o otwartość, kulturę i nowoczesne technologie, warunków optymalnego, wielowymiarowego i trwałego rozwoju całego powiatu, poprzez wspieranie kapitału społecznego i potencjału gospodarczego, przy dbałości o zachowanie walorów przyrodniczych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Poprzez wykorzystania priorytetów rozwojowych powiat kartuski ma być rozpoznawalnym centrum społecznym i gospodarczym Kaszub, powiatem o wysokiej spójności wewnętrznej, z powodzeniem konkurującym z innymi regionami województwa, kraju i Europy, zatrzymującym obecnych oraz przyciągającym nowych mieszkańców, przedsiębiorców i turystów.

Program opieki nad zabytkami powiatu kartuskiego na lata 2015-2018

Program opieki nad zabytkami Powiatu Kartuskiego na lata 2015-2018 został przyjęty przez Radę Powiatu Kartuskiego Uchwałą Nr V/47/2015 z dnia 31 marca 2015 r.

Celem strategicznym Programu jest:

Zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości mieszkańców oraz rozwojowi gospodarczemu powiatu.

Cel ten będzie realizowany w ramach trzech Priorytetów:

I. OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU

II. ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM POWIATU

III. PROMOCJA, EDUKACJA I DOKUMENTACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Program opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023 jest zgodny z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy, tj.: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulęczyno, Strategią rozwoju gminy Sulęczyno do roku 2025 oraz miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)**Strategia rozwoju gminy Sulęczyno do roku 2025**

Wg *Strategii rozwoju gminy Sulęczyno do roku 2025*, uchwalona nr X/86/2015 Rady Gminy Sulęczyno z dnia 15 października 2015 r.:

Misją samorządu jest to, aby uczynić Gminę Sulęczyno lokalnym centrum turystycznym i kulturalnym, znanym w regionie, zamieszkującym przez społeczność przedsiębiorczą, posiadającą dobre warunki do życia.

W dokumencie *Strategii*, w ramach wyznaczonych kierunków rozwoju obszaru gminy wyznaczono wizję rozwoju jej obszaru określającą pożądany stan docelowy, do którego będzie dążyć gmina w czasie swojego funkcjonowania. Zgodnie z nakreśloną wizją:

Sulęczyno gminą atrakcyjną turystycznie, kultywującą kaszubskie tradycje kulturalne, zapewniającą wysoki poziom życia mieszkańców, dbałość o czyste środowisko naturalne i sprzyjające warunki dla rozwoju przedsiębiorczości.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Zarówno misja, jak wizja gminy wyznaczona w strategii rozwoju ma istotny związek z jej zasobem dziedzictwa kulturowego.

Dokument strategii wyznacza szereg celów strategicznych służących realizacji wyznaczonych wizji i misji. Wśród nich jako cel związany z zasobami kulturowymi regionu określono: *Rozwój i propagowanie lokalnej kultury w tym kultury kaszubskiej.*

W ramach szczegółowych przedsięwzięć służących osiągnięciu założeń powyższego celu zaplanowano:

- Organizację stałych zajęć o charakterze kulturalnym dla mieszkańców w tym zajęć warsztatowych ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz seniorów,
- Organizację cyklicznych imprez promocyjnych (muzycznych, rekreacyjnych, itp.) np. biesiad regionalnych, festiwali, koncertów,
- Rozwój lokalnej twórczości kaszubskiej,
- Utrzymanie i zachowanie obiektów zabytkowych,
- Promocję walorów kulturowych gminy w kraju i za granicą.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulęczyno

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulęczyno zostało przyjęte uchwałą nr XXVI/213/2010 Rady Gminy Sulęczyno z dnia 14 lipca 2010 roku.

Ogólne zasady ochrony zasobów środowiska kulturowego przyjęte w studium są następujące:

Układy przestrzenne o wyjątkowych walorach historycznych, kompozycyjnych i kulturowych do bezwzględnej ochrony – I poziom ochrony

W obszarach tych obowiązują:

- *przedmiotem ochrony są: historyczne podziały własnościowe, historyczny układ komunikacyjny, układ zabudowy w zagrodach, obiekty małej architektury oraz historyczna zieleń związana z zabudową i układem komunikacyjnym,*
- *w obrębie zabudowy zagrodowej obowiązuje wymóg zachowania historycznych zasad zagospodarowania,*
- *ustala się wymóg ochrony historycznych rozgraniczeń nieruchomości,*
- *zabytkowa zieleń wysoka w obrębie strefy wymaga ochrony.*

Układy przestrzenne postulowane do zachowania ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową – II poziom ochrony

W obszarach i dla obiektów postulowanych do ochrony obowiązują:

- *przedmiotem ochrony są historyczne: bryła i kształt dachu, dyspozycja ścian zewnętrznych, kształt i podziały stolarki okiennej i drzwiowej, detal architektoniczny, układ budynków i sposób zagospodarowania terenu,*
- *dopuszcza się lokalizacji nowej zabudowy w historycznych zespołach pod warunkiem szarmonizowania z istniejącą zabudową o wartościach historycznych,*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

- *dopuszcza się rozbudowę budynków na zasadzie kontynuacji pierwotnych proporcji gabarytów obiektów*
- *postuluje się promocję obszarów i obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością oraz wykorzystania ich w promocji gminy.*

Wsie i zespoły o wysokich walorach ekspozycyjnych: Sulęczyno, Węsiory, Mściszewice, Podjazy, Bukowa Góra – III poziom ochrony

W strefach otoczenia krajobrazowego wsi, które obejmują tereny rolnicze, niezabudowane wokół miejscowości obowiązuje:

- *zalecenie opracowania poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji przy lokalizacji nowych zespołów zabudowy,*
- *postuluje się wprowadzenie ograniczenia dopuszczalności zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej do zabudowy stanowiącej kontynuację naturalnych kierunków rozwoju chronionego układu przestrzennego, nowa zabudowa lokalizowana na podstawie ustaleń planu miejscowego, zawierającego poprzedzające studia krajobrazowe i analizy ekspozycji,*
- *ograniczenie wprowadzenie zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej do zabudowy stanowiącej kontynuacji naturalnych kierunków rozwoju chronionego układu przestrzennego,*
- *postuluje się rekultywację i restylizację struktury obszarów wpływających niekorzystnie na sąsiedztwo wartościowych obiektów lub ich widoków.*

Obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków (nieobjęte powyższymi formami ochrony zabytków)

W obszarach i w obrębie obiektów obowiązuje:

- *przedmiotem ochrony są historyczne: bryła i kształt dachu oraz układ budynków i sposób zagospodarowania terenu*
- *dopuszcza się rozbudowę budynków na zasadzie kontynuacji pierwotnych proporcji gabarytów obiektów,*
- *dopuszcza się lokalizację nowej zabudowy w historycznych zespołach pod warunkiem scharmonizowania z istniejącą zabudową o wartościach historycznych,*
- *postuluje się promocję obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością*

Stanowiska archeologiczne

Ogólne zasady ochrony są następujące:

- *dla wydzielonych stref ochrony archeologicznej ustala się wymóg uzgodnienia wszystkich planów i projektów dotyczących terenu stref ochrony z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku i opiniowanie z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku,*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

- w obrębie rezerwatu archeologicznego w Węsiorach obowiązuje zakaz lokalizacji budynków, dla terenu przylegającego bezpośrednio do rezerwatu archeologicznego należy ustalić w planie miejscowym strefę ochrony konserwatorskiej (strefa ochrony otoczenia, ewentualnie ekspozycji),
- tereny płaskich stanowisk archeologicznych mogą być przeznaczone pod zagospodarowanie po przeprowadzeniu archeologicznych badań ratowniczych i sporządzeniu dokumentacji archeologiczno-konserwatorskiej;
- dla stanowisk o własnej formie krajobrazowej – grodzisk i cmentarzysk kurhanowych, przewidzianych do trwałej ochrony – wprowadza się zakaz inwestowania na ich terenie i na obszarze przylegającym bezpośrednio do nich.

W celu wykorzystania dziedzictwa archeologicznego w promocji gminy postuluje się:

- dalsze wykorzystanie cmentarzyska w Węsiorach, będącego śladem „wędrówki Gotów” przez teren Pomorza, w promocji gminy z dopuszczeniem rozwoju infrastruktury turystycznej towarzyszącej niezbędnej dla udostępnienia obiektu,
- pozostałe cmentarzyska kurhanowe - wraz z grodziskami wczesnośredniowiecznymi powinny zostać „wpisane” w ścieżki rowerowe i szlaki turystyczne,
- w folderach i przewodnikach turystycznych należy umieścić informacje o zabytkach archeologicznych, uzyskanych w trakcie prac wykopaliskowych, np.: opis i fotografie popielnic, wyrobów z brązu i grobów skrzynkowych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Sulęczyno i okolice podobnie jak całe Pojezierze Kaszubskie, ukształtowane zostało w epoce lodowcowej. Gleby są tu mało urodzajne, głównie piaski gliniaste, piaski zmieszane ze żwirem i kamieniami. Często występują tereny torfowe z niewielkimi oczkami wodnymi, co nadaje okolicy niezwykle piękną krajobrazową. Większe skupiska leśne występują w południowej i zachodniej części gminy, w północnej pola uprawne o słabych glebach. Na całym obszarze występują różnej wielkości jeziora, od północy jezioro Gowidlińskie, o okolicach wsi Sulęczyno jez. Węgorzyno i na południu jez. Mausz oraz wiele małych jezierek usianych w całej gminie.

W okresie historycznym, za panowania książąt pomorskich, okręg sulecki podlegał kasztelanii chmielińskiej. W czasach panowania Zakonu Krzyżackiego, w latach 1308 – 1466 Sulęczyno należało do wójtostwa mirachowskiego. Po przyłączeniu Pomorza do Polski ziemia sulecka administracyjnie podlegała starostwu mirachowskiemu, a od 1634 roku do nowo utworzonego starostwa parchowskiego. Po zagarnięciu Pomorza przez Prusy, po pierwszym rozbiórce Polski w 1772 roku, okręg sulecki należał do prowincji Prusy Zachodnie (Westpreussen) do Kamery Wojen i Domen w Kwidzynie, czyli do tzw. Rejencji Kwidzyńskiej. W 1818 roku został utworzony powiat kartuski i gmina Sulęczyno nieprzerwanie do 1975 roku leżała w jego granicach. Od 1996 roku Sulęczyno ponownie jako gmina weszła w skład powiatu kartuskiego.

Przynależność do kościoła katolickiego kształtowała się różnie na przestrzeni wieków. Pierwotnie ziemia sulecka należała do diecezji kołobrzeskiej, od 1124 roku do diecezji kujawskiej. W 1821 roku

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

lewostronna część Pomorza przyłączona została do diecezji chełmińskiej. Sulęczy no od XVII w. aż do drugiej połowy XX wieku, do czasu utworzenia nowej parafii w Mściszewicach było jedyną wsią parafialną w gminie. Od 1992 roku obie parafie – Sulęczy no i Mściszewice , weszły do nowo erygowanej diecezji pelplińskiej (kościół w Węsiorach należy do parafii sulęczyńskiej). Wsie i osady w gminie należą do parafii sulęczyńskiej i mściszewickiej, ale niektóre miejscowości leżące na obrzeżach gminy wchodzą w skład parafii w Gowidlinie, Klukowej Hucie czy Parchowie.

(źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulęczy no, za „Studium wartości, zagrożeń i kształtowania środowiska kulturowego” oraz „Archeologiczne studium kulturowe” Przedsiębiorstwo Powierniczo-Wykonawcze „GLOB” z Gdańska, 2002r.)

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Duży wpływ na krajobraz kulturowy gminy ma jej położenie. Lasy, duża ilość zbiorników wodnych, czy pagórkowaty teren stwarzały dogodne warunki dla zakładania osad ludzkich. Cenne zabytki archeologiczne świadczą o długich tradycjach osiedleńczych na terenie gminy Sulęczy no. W okresie historycznym, za panowania książąt pomorskich proces osiedleńczy był wolniejszy niż na innych terenach Pomorza np. w dolinie rzeki Wisły, Wierzycy czy w okolicach nadmorskich. W czasach osadnictwa stałego, kiedy uprawa roli i hodowla bydła były podstawowym czynnikiem gospodarowania, tu nie było warunków na zakładanie dużych wsi ze względu na słabe gleby i duże zalesienie. Pierwsze lokacje wsi miały miejsce w XIV wieku, aczkolwiek nazwa wsi Sulęczy no pojawiła się w dokumentach już w 1224 r. Sulęczy no uzyskało przywilej lokacyjny na prawie chełmińskim w 1365 roku, Zdunowice w 1356 roku na prawie polskim, Węsiory w 1360 przypuszczalnie na prawie chełmińskim, w XIV wieku w dokumentach wymienia się nazwę wsi Żakowo. W XV wieku pojawiają się w źródłach krzyżackich wsie: Mściszewice – przypuszczalnie wieś na prawie polskim, Podjazzy i Kistowo jako wsie rycerskie. Rozwój osadnictwa na większą skalę nastąpił w XVII-XVIII wieku, oprócz takich wsi jak Borek czy Kołodziejce, powstało wiele osad jedno lub wielodworczych. Zakładano w okolicach większych wsi folwarki, które z czasem wyodrębniły się i funkcjonowały jako samodzielne osady np. Czarlino, Augustowo, Chojna. W XIX i XX wieku nadal powstawały samotnicze zagrody na rozparcelowanych dawnych majątkach. Wiele takich osad pozostało do dziś ze swoimi własnymi nazwami np. Bębny, Końska Głowa, Skoczkowo w okolicach wsi Mściszewice, czy Borowiec, Węsierska Huta, Zarębiska przy Węsiorach, lub Nowe Pole, Nowy Dwór, Zagóry, Sucha przy wsi Sulęczy no. Wśród osad i wybudowań były folwarki, zagrody chłopskie, osady leśne i młyńskie. Samotnicze zagrody, czy osady są zazwyczaj otoczone zielenią wysoką przyzagrodową i na pagórkowatym, bezleśnym terenie przedstawiają się niezwykle malowniczo w krajobrazie. Na koniec można zacytować Izydora Gulgowskiego, który w 1924 roku pisał tak:

„Powiat Kartuski przedstawia Kaszubską Szwajcarię i jest znany już od dawna jako najpiękniejsza część Kaszub. Urocze wzgórza, rozległe lasy i ciche jeziora dają obraz czarujący...”

i

„Krajobraz kaszubski można nazwać światem wysokich krzyży, między ludem Bożą Męką nazwanych. Figura jest wyrabiana z drzewa lub żelaza, czasem jest wykonana wprost artystycznie”.

(źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulęczy no, za „Studium wartości, zagrożeń i kształtowania środowiska kulturowego” oraz „Archeologiczne studium kulturowe” Przedsiębiorstwo Powierniczo-Wykonawcze „GLOB” z Gdańska, 2002r.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Należy dodać, że oprócz krzyży przydrożnych zachowała się tradycja stawiania kapliczek Maryjnych, które od dawna występują przy drogach i na prywatnych posesjach.

Na terenie gminy Sulęczyno występują poniższe typy zabytków, składające się na krajobraz kulturowy:

a) zabytkowe układy ruralistyczne: najczęściej występującym układem ruralistycznym są wsie wielodrożne, często powstałe wokół folwarków – dziś już zazwyczaj nieczytelne, jak np. Sulęczyno – gdzie zachowane są pozostałości dawnego założenia w postaci dworu i parku, jednak nacisk inwestycyjny spowodował niekontrolowany rozrost miejscowości. Z kolei układ wsi Mściszewice jest dobrze czytelny, jednak brak jest pozostałości dawnego folwarku. Przykładem zachowanego układu wsi z zespołem folwarcznym w centrum jest Kistowo, gdzie zachowany i czytelny jest układ podwórza folwarcznego wraz z domem mieszkalnym (Kistowo nr 27). Bardzo charakterystyczne dla obszaru gminy są także zagrody samotnicze.

b) działa architektury i budownictwa: najczęściej występujące w obszarze gminy Sulęczyno są budynki mieszkalne wraz z gospodarczymi, tworzące zagrody, często już przebudowane. Najbardziej wyróżniające się, charakterystyczne dla regionu są chaty drewniane, często już jednak w złym stanie technicznym, lub przebudowane – te najlepiej zachowane pełnią zazwyczaj funkcję domów letniskowych. Drugim najczęściej występującym typem zabytków są obiekty sakralne, w tym kościoły, ale również bardzo charakterystyczne dla regionu krzyże przydrożne i kapliczki. Niewiele jest obiektów użyteczności publicznej, występują pojedyncze obiekty takie jak np. budynki szkoły, czy budynek poczty w Sulęczynie, które zachowały zabytkowe elementy. Poza zespołem kościoła wpisanym do rejestru zabytków województwa pomorskiego i wymienionych obiektów we wsi Sulęczyno brak jest szczególnie wyróżniających się obiektów.

c) zabytki ruchome: stanowią jedynie wyposażenie kościołów, w tym wpisane do rejestru zabytków ruchomych wyposażenie kościoła w Sulęczynie opisane w rozdziale 5.2.4.

d) zieleń zabytkowa: na terenie gminy o tak wysokich wartościach przyrodniczo-krajobrazowych niewiele jest zespołów zieleni zabytkowej. Na uwagę zasługuje jedynie założenie parkowe w dawnym zespole dworsko-parkowym w Sulęczynie oraz wyróżniające się w krajobrazie zadrzewienie cmentarza ewangelickiego w Sulęczynie. Brak jest alei o szczególnych wartościach zabytkowo-krajobrazowych. Zabytkowe cmentarze, poza jednym, są obiektami nadal użytkowymi. Cmentarz ewangelicki w Sulęczynie jest obiektem ogrodzonym, jednak zaniedbanym (zarośnięty); mimo tego zasługuje na uwagę; znajdują się na jego obszarze zachowane nagrobki.

e) zabytki archeologiczne: na terenie gminy Sulęczyno znajdują się stanowiska wpisane do rejestru zabytków archeologicznych, jest to grodzisko w miejscowości Podjazzy oraz cmentarzyska w Mściszewicach, Węsiarach i Żakowie. Na szczególną uwagę zasługuje rezerwat kamienne kręgi w Węsiarach. Zabytki archeologiczne opisane zostały w rozdziale 5.2.5. Ich spis znajduje się w tabeli 4 rozdziale 14. Aneksy.

Najbardziej zagrożonymi obiektami są domy mieszkalne wraz z budynkami gospodarczymi. Pomimo dość wysokiej świadomości mieszkańców oraz przywiązania do lokalnej zabudowy, wysoka atrakcyjność turystyczna regionu sprawia iż wiele starych domów, szczególnie drewnianych wykorzystywanych jest na cele letniskowe. Najczęściej są one remontowane z dbałością o charakter zabytkowy, jednak zauważa się remonty typu np. wymiana dachu na nowy z brakiem zachowania jego geometrii. Domy mieszkalne czy gospodarcze dostosowywane są do potrzeb użytkowników często nie zauważając ich wartości zabytkowych, np. ocieplenia elewacji, czy nadbudowy budynków.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Obiekty opuszczone, bez funkcji zagrożone są natomiast zawaleniem czy dewastacją. Obiekty użyteczności publicznej służące danej funkcji są w dobrym stanie i dobrze zachowane. Obiekty sakralne, tj. kościoły są w bardzo dobrym stanie, kapliczki i krzyże poprzez ciągle kultywowaną tradycję są dobrze zachowane, zadbane i odnawiane kultywując tradycję miejsca.

Nie stwierdzono szczególnie wyróżniających się obiektów, które mogłyby być postulowane do wpisu do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Sulęczyno znajdują się zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego – 1 obiekt,
- zabytki ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków – 31 obiektów (PWKZ pismem znak PD.5140.113-1.2018.JP wyłączył z wojewódzkiej ewidencji zabytków dwa obiekty o adresie Borek Kamienny 10),
- zabytki figurujące w gminnej ewidencji zabytków gminy Sulęczyno – 124 obiekty.

Zostały one opisane w kolejnych podrozdziałach.

Zestawienia zabytków nieruchomych z terenu gminy Sulęczyno zostały zawarte w rozdziale 14. Aneksy.

5.2.4. Zabytki ruchome

W myśl art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

- a. *działami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b. *kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c. *numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d. *wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*
- e. *materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. z późniejszymi zmianami – tj.: dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne [piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne], dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne).*
- f. *instrumentami muzycznymi,*
- g. *wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*
- h. *przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

Do zabytków ruchomych z terenu gminy Sulęczyno, wpisanych do rejestru zabytków ruchomych należy wyposażenie kościoła rzymskokatolickiego parafialnego p.w. Św. Trójcy w Sulęcynie. Są to trzy barokowe ołtarze wpisane do rejestru zabytków ruchomych województwa pomorskiego decyzją z dnia 30.09.1972 r. pod numerem B/99 (dawny nr rej. zabytków woj. gdańskiego B-108/72).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy zarejestrowano 105 stanowisk archeologicznych. Karty stanowisk do gminnej ewidencji zabytków sporządzono na podstawie kart dostępnych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Gdańsku oraz Muzeum Archeologicznym w Gdańsku.

Należą do nich np. obiekty o własnej formie krajobrazowej: grodzisko (Podjazzy), czy cmentarzyska kurhanowe (Sulęczyno, Węsiory, Bukowa Góra, Mściszewice).

Na terenie gminy już od połowy XIX wieku prowadzono badania wykopaliskowe. Dotychczas nie przeprowadzono na terenie gminy szczegółowej inwentaryzacji w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Dotychczasowe rozpoznanie wynika z badań wykopaliskowych i ratowniczych. Wskazuje ono na intensywne osadnictwo pradziejowe na obszarze gminy. Dotyczy to zwłaszcza rejonów jezior i ścieków wodnych.

Obiekty archeologiczne zostały na trwałe wpisane w krajobraz kulturowy gminy i podobnie jak zabytki architektury, muszą być chronione.

Doświadczenia gminy Sulęczyno są dobrym przykładem promowania terenu poprzez zagospodarowanie i popularyzację stanowisk archeologicznych (Węsiory).

Podstawowym zagrożeniem dla obszarów stanowisk, obszarów i stref ochrony archeologicznej są :

- prace ziemne, w trakcie których może dojść do naruszenia oraz zniszczenia warstw i obiektów archeologicznych zalegających pod powierzchnią ziemi. Są to takie prace jak: parcelacje, zabudowa, melioracje, wodociągi , itp. Dla stanowisk położonych w lasach zagrożeniem jest karczunek drzew i orka leśna.
- zagrożeniem może być też ingerencja w krajobraz poprzez zabudowę terenów otaczających obiekt archeologiczny, np. w przypadku grodziska i cmentarzysk kurhanowych.

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu gminy Sulęczyno przedstawia tabela 4 w rozdziale 14. Aneksy.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Sulęczyno nie funkcjonują muzea eksponujące dziedzictwo kulturowe.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

W przypadku dóbr kultury niematerialnej szczególnie ważnym wyznacznikiem tożsamości narodowej, czy etnicznej jest kultura ze wszystkimi jej składnikami. W przypadku gminy Sulęczyno , tak jak w przypadku całych Kaszub szczególną rolę odgrywa język. Jest on jednym z języków należącym do lechickiej grupy języków zachodnio – słowiańskich. Kaszubskim posługuje się wielu mieszkańców województwa pomorskiego. Jest on obecny w literaturze, prasie, radiu, telewizji, w szkole i w wielu kościołach. Obok licznych składników identycznych z językiem polskim niemało jest w nim naleciałości germańskich zarówno w słownictwie, czy frazeologii, jak i w gramatyce. Wynika to z wielowiekowej zależności od niemieckiej kultury i państwowości. Dzięki wielu wybitnym twórcom kaszubskim, rozwój i znaczenie języka kaszubskiego jest systematycznie rozwijane i kultywowane. Obok języka polskiego, język kaszubski jest jedynym językiem „regionalnym” uznanym prawnie w naszym kraju. Obszar Gminy Sulęczyno charakteryzuje się w tym zakresie przeciętnym na tle powiatu kartuskiego odsetkiem ludności, która posługuje się

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

językiem kaszubskim (jest to ludność kaszubska lub ludność z częściowym rodowodem kaszubskim). W całej gminie Sulęczyno ludność kaszubska stanowi bowiem 91,1 % wszystkich jej mieszkańców.

Poza językiem, ważnymi elementami kultury kaszubskiej kultywowanymi na terenie gminy Sulęczyno są:

- siedmiobarwny haft oparty na dorobku żukowskich norbertanek, rozwijany później we Wdzydzach Kiszewskich, a obecnie w wielu ośrodkach Kaszub
- wyroby ceramiczne wielobarwne i jednobarwne. Całości dopełniają optymalnie dobrane kształty pozwalające wyrobom pełnić funkcję zdobniczą i użytkową.
- rzeźba i malarstwo na szkle, zajmujące osobne miejsce w kulturze kaszubskiej. Tymi dziedzinami sztuki zajmują się przeważnie domorośli twórcy. Wartość artystyczna tych dzieł zależy od osoby twórcy, od jego talentu, wrażliwości na piękno, a w pewnym stopniu także od możliwości technicznych. Artystów tych wspomaga m.in. Kaszubski Uniwersytet Ludowy w Wieżycy, o czym świadczy bogata ekspozycja rzeźb.
- muzyka, która towarzyszyła i towarzyszy Kaszubom w różnych sytuacjach życiowych. Podobnie jest ze śpiewem i tańcem. Kapele ludowe posługują się skrzypcami, klarnetami, akordeonami, rzadziej trąbkami i bassetami. Niezwykle charakterystyczne dla tych kapel są diabelskie skrzypce, bazuny i burczybasy. O zamiłowaniu Kaszubów do tej działalności artystycznej świadczy istnienie zespołów pieśni i tańca oraz chórów. Na terenie Gminy Sulęczyno działa od 2004 roku Zespół „MOTYLKI” (przy Zespole Szkół w Sulęczynie pod patronatem Gminnego Ośrodka Kultury w Sulęczynie). Tworzą go dzieci w wieku od 7 do 15 lat. W swym repertuarze posiada tańce i przyśpiewki kaszubskie oraz elementy gier i zabaw dla dzieci. Zespołowi najczęściej przygrywa kapela na akordeonie, kontrabasie i diabelskich skrzypcach. Przy Gminnym Ośrodku Kultury w Sulęczynie działa również Teatr Młodych Gotów mający w swoim repertuarze „Iliadę kaszubską”, pokazującą różnorodność i barwność postaci występujących w mitologii kaszubskiej.
- obrzędy, których na Kaszubach przetrwało wiele do dzisiejszych czasów. Obrzędowy rok zaczyna się koło Gódów, czyli świąt Bożego Narodzenia. Niektóre obrzędy zaginęły, jak np.: witanie wiosny, czy ścinanie kani – symbolu zła. Zmienia się obyczajowość ludowa związana z życiem rodzinnym, między innymi z weselami czy narodzinami. Zachowała się natomiast takie zwyczaje jak pusta noc, czyli czas czuwania rodziny przed dniem pogrzebu przy zwłokach zmarłego.
- zwyczaje, do których można zaliczyć zażywanie tabaki. Tę kaszubską „używkę nikotynową” zażywają do dziś mężczyźni, a czasami również kobiety. Wiąże się to z twórczością ludową w zakresie wyrabiania tabakierek z krowiego rogu.
- budownictwo charakterystyczne dla Ziemi Kaszubskiej zarówno mieszkalne, jak i gospodarcze, a nierzadko i sakralne. Było to budownictwo drewniane, zrębowe lub ryglowe. Dachy domów kryto strzechą lub gontem. Dom mieszkalny miał często podcień zwany wystawką. Obecnie takich domów na terenie gminy jest już bardzo mało. Zastąpiły je standardowe budynki, prawie wyłącznie murowane.
- imprezy kulturalne z tradycyjnymi elementami kaszubskimi oraz inne imprezy o charakterze kulturalnym. Obecnie na terenie gminy organizowanych jest szereg imprez w skali roku, z których najważniejsze to: Międzynarodowy Festiwal Akordeonowy, Jazz w Lesie, Rock w Rok, Gminne Dożynki.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie gminy Sulęczy no znajduje się jeden zespół objęty ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Jest to **kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy w Sulęczy niu oraz teren przykościelny** (d. cmentarz przykościelny) wraz ze znajdującym się na nim starodrzewem. Pierwsza tutejsza świątynia była drewniana i kryta gontem, jedynie jej posadzka była z cegieł. XVII-wieczny kościół padł pastwą płomieni 4 września 1872 r. Od spalenia udało się wtedy uratować jedynie trzy barokowe ołtarze, dar z Tczewa, stanowiące dziś wyposażenie kościoła. W miejscu spalonej świątyni w roku 1874 postawiono nową, wybudowaną przy wykorzystaniu kamienia polnego. Poświęcenia nowego kościoła dokonano w roku 1875. Kościół pierwotnie miał posiadać wieżę, lecz nigdy tego zamierzenia nie zrealizowano. W roku 2005 ściana frontowa kościoła uległa katastrofie budowlanej, zniszczona została główna kruchta. W tymże roku po odbudowie i kapitalnym remoncie kościół ponownie oddano do użytku wiernym. Wokół świątyni dawniej znajdował się cmentarz. Na tyłach kościoła znajdują się trzy dzwony, dwa z 1958 roku, jeden z roku 2006. Kościół jest budowlą neogotycką, wzniesioną w roku 1874. Obiekt znajduje się przy ulicy Kościelnej 1. Wpisany do rejestru zabytków pod nr 1762.

Fot.1-2. Kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy w Sulęczy niu.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się aktualnie 124 obiekty. Ewidencja ta została zweryfikowana w 2018 roku (poprzednia sporządzona była w 2007 r.). Usunięte zostały obiekty nieistniejące oraz te, które po przebudowie zatraciły cechy zabytkowe. Została również uzupełniona o istniejące obiekty figurujące w wojewódzkiej ewidencji zabytków – nie ujęte wcześniej w GEZ.

Analizując zawartość gminnej ewidencji zabytków należy stwierdzić, że najwięcej obiektów zabytkowych znajduje się w miejscowościach Sulęczy no oraz Mściszewice najmniej zaś, bo po jednym obiekcie w Borowcu i Bukowej Górze. Są to zarówno kościoły, domy jednorodzinne, czy chaty, jak i tak gęsto spotykane krzyże i kapliczki. Obiekty gminnej ewidencji zabytków wraz z walorami przyrodniczymi gminy Sulęczy no stanowią niezwykle wysoką wartość turystyczną regionu, tworząc krajobraz kulturowy regionu.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Zestawienie zabytków figurujących w ewidencji gminy Sulęczyno przedstawia tabela 3 w rozdziale 14. Aneksy.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Wszystkie obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków mają szczególne znaczenie dla gminy, w szczególności wpływają na jej krajobraz kulturowy, tak ważny w gminie o dużym znaczeniu turystycznym.

Na uwagę zasługuje rezerwat kamienne kręgi w Węsiarach. Jest to rezerwat archeologiczny, cmentarzysko kurhanowe z przełomu epoki brązu i żelaza (kultura wejherowsko-krotoszyńska) z grobami skrzynkowymi i kurhanowymi oraz kręgami kamiennymi z poł. I-II w. n.e. (kultura grobów jamowych). Rezerwat Archeologiczny Kamienne Kręgi w Węsiarach znajduje się w sosnowym lesie nad Jeziorem Długim. Jest to miejsce wyróżniające gminę Sulęczyno – przypisuje mu się magiczne moce, miejsce to często jest nazywane kaszubskim Stonehage. Kamienne Kręgi to dawne cmentarzysko - miejsce pochówku Gotów i Gepidów. Na terenie cmentarzyska można oglądać nie tylko oryginalne kamienne kręgi, ale także liczne kurhany i groby. Goci to starożytny lud, który przybył na Pomorze ze Skandynawii około 2 tysiące lat temu i mieszkał tu blisko 200 lat. W Węsiarach zobaczyć można 4 kamienne kręgi, największe wrażenie robią Krąg Strażnika i Krąg Spotkań. Wokół kręgów widać 20 kurhanów, czyli kopców usypanych z kamieni i głazów, a pod nimi ponad 100 grobów. Cmentarzysko pochodzi prawdopodobnie z lat 70-tych n.e.

Rezerwat archeologiczny w Węsiarach, został wskazany w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego*, jako obszar sugerowany do objęcia formą ochrony w postaci **parku kulturowego**.

Park kulturowy jest jedną z ustawowych form ochrony zabytków w Polsce (art. 7 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami).

Park kulturowy to forma ochrony zabytków tworzona przez radę gminy:

- po zasięgnięciu opinii WKZ,
- w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

W myśl art. 16 ust. 2 ustawy w zw. z art. 17 ust. 1 uchwała w sprawie utworzenia parku kulturowego określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, które mogą dotyczyć:

1. Prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
2. Zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
3. Umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego;
4. Składowania lub magazynowania odpadów.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Oznacza to między innymi, że niedopuszczalne jest wydawanie na takim obszarze decyzji o warunkach zabudowy.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Na terenie Gminy Sulęczyno znajduje się obecnie 1 obiekt, a właściwie zespół wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego. Jest to kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy wraz z terenem przykościelnym i znajdującym się na nim starodrzewem.

Tabela.1. Obiekty z terenu gm. Sulęczyno wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

lp.	miejsowość	obiekt	nr rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków
1.	Sulęczyno	kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy wraz z terenem przykościelnym i znajdującym się na nim starodrzewem	1762	14.10.2005

W Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków figuruje aktualnie 31 obiektów z obszaru gminy Sulęczyno. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków została uzupełniona o dotychczas brakujące obiekty uwzględnione w WEZ - przy okazji weryfikując zasób WEZ z gminy Sulęczyno. Gmina Sulęczyno pismem znak GP.4123.1.2018 z dnia 30.08.2018 r. wnioskuje o wyłączenie 2 obiektów o adresie **Borek Kamienny 10** (dom mieszkalny oraz obora ze stodołą) z GEZ i pismem znak RD.5140.112-1.2018.JP z dnia 05.10.2018 r. uzyskała pozytywną opinię PWKZ. PWKZ pismem znak PD.5140.113-1.2018.JP wyłączył również ww. obiekty z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Analiza obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela.2. Obiekty z terenu gm. Sulęczyno w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Lp.	Miejscowość	Ilość obiektów WEZ	W tym obiekty nieistniejące
1.	Amalka	3	1
2.	Borek Kamienny	2	1
3.	Borowiec	1	-
4.	Bukowa Góra	1	-
5.	Kistowo	1	-
6.	Mściszewice	2	-
7.	Mściszewice – Skoczkowo	1	-
8.	Podjazy	5	-
9.	Sulęczyno	12	-
10.	Węsiory	2	-
11.	Żakowo	1	-

Spis obiektów figurujących w WEZ znajduje się w rozdziale 14. Aneksy – tam też zaznaczono obiekty nieistniejące. Czas i przyczyna ich zniszczenia są nieokreślone.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Sporządzona w 2007 roku Gminna Ewidencja Zabytków wymagała uaktualnienia, wiele z ujętych w niej obiektów nie istnieje, lub zostało przebudowanych tracąc cechy zabytkowe, a także nie zawierała wszystkich zabytków ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Wszystko to było wskazaniem do jej aktualizacji, która została sporządzona jako podstawa do tworzenia niniejszego programu opieki nad zabytkami.

Gminna ewidencja zabytków z 2007 r. poddana została weryfikacji i obejmuje aktualnie 124 obiekty. Analiza obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela.3. Obiekty w GEZ w podziale na miejscowości.

Lp.	miejscowość	Ilość obiektów GEZ
1.	Amalka	2
2.	Bielawki	3
3.	Borek Kamienny	5
4.	Borowiec	1
5.	Bukowa Góra	1
6.	Kistowo	13
7.	Kołodzieje	6
8.	Mściszewice	20
9.	Nowy Dwór	2
10.	Podjazy	10
11.	Sulęczyno	37
12.	Węsiory	9
13.	Węsiory - Czarlino	4
14.	Widna Góra	2
15.	Zdunowice	3
16.	Żakowo	6

Spis poszczególnych obiektów figurujących w GEZ znajduje się w rozdziale 14. Aneksy.

Zarówno wśród obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, jak i w gminnej ewidencji zabytków nie stwierdzono wyróżniających się obiektów na tle gminy. Zasób obiektów kulturowych ujęty w gminnej ewidencji to głównie budynki mieszkaniowe oraz gospodarce tworzące zagrody charakterystyczne dla regionu.

W ramach analizy zasobu kulturowego gminy Sulęczyno podzielono istniejące obiekty zabytkowe na grupy i dokonano oceny stanu zachowania, wskazano zagrożenia oraz możliwe działania gminy w stosunku do każdej z grup obiektów. Wyniki przedstawia poniższa tabela.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Tabela.4. Ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

		STAN ZACHOWANIA	ZAGROŻENIA	PLANOWANE DZIAŁANIA GMINY
ZABYTKI SAKRALNE	kościół	Bardzo dobrze zachowane, zespół kościoła w Sulęczynie objęty ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.	Nie stwierdza się aktualnie zagrożeń dla obiektów. Obiekty są własnością kościelną.	Nie ma potrzeby ingerencji, obiekty są dobrze zarządzane.
	krzyże i kapliczki	Bardzo dobrze zachowane, poprzez ciągle kultywowaną tradycję są zadbane i odnawiane kultywując tradycję miejsca.	Możliwe zagrożenia ze strony aktów wandalizmu, jednak nie stwierdzono w terenie.	Obiekty są przez mieszkańców zadbane i odnawiane kultywując tradycję miejsca.
ZABYTKI TECHNIKI		Jedynie obiekty techniki to budynek młyna w Amalce i mostek drogowy nad rz. Słupią w Podjazach.	Brak funkcji budynku (użytkowania obiektu) młyna powoduje jego dewastację.	Budynek młyna jest własnością prywatną, gmina planuje zawiadomić właścicieli o ochronie obiektu.
ZABYTKI BUDOWNICTWA MIESZKANIOWEGO	domy mieszkalne (murowane i drewniane)	Stan zachowania jest bardzo różny. Czasem lepiej zachowane walory zabytkowe posiadają budynki w gorszym stanie technicznym (nieremontowane).	Dostosowanie do aktualnych potrzeb mieszkaniowych (nadbudowy, ocieplenia), bez dbałości o walory zabytkowe. Niezamieszkałe budynki zagrożone są dewastacją.	Zawiadomienie właścicieli o ochronie obiektów. Szerzenie świadomości wartości kulturowych obiektów.
	budynki gospodarcze towarzyszące	Budynki w różnym stanie technicznym. Użytkowane zazwyczaj są w dobrym stanie.	Rozbiórka budynków, które nie pełnią już swojej funkcji gosp.	
ZABYTKI ZIELENI (PROJEKTOWANEJ)		Zachowana zieleni wysoka parku dworskiego w Sulęczynie.	Prace budowlane w zespole dworsko-parkowym.	Zawiadomienie właścicieli o ochronie obiektu.
ZABYTKOWE CMENTARZE		Zachowane nagrobki oraz zieleni wysoka na cmentarzu ewang. w Sulęczynie.	Możliwe zagrożenia ze strony aktów wandalizmu, braku pielęgnacji, lub nieprawidłowo prowadzona pielęgnacja zieleni, brak renowacji pomników.	Własność gminy. Prace porządkowe, np. w formie wsparcia akcji społecznych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Analiza szans i zagrożeń dla terenu gminy wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela.5. Szanse i zagrożenia w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wartościowe obiekty zabytkowe stanowiące o krajobrazie kulturowym regionu; • Bogate dziedzictwo kulturowe gminy (tradycje kaszubskie); • Uwarunkowania przyrodnicze gminy stanowiące dobre warunki do rozwoju turystycznego; • Rezerwat archeologiczny w Węsiarach – unikatowy w skali regionu; • Związek mieszkańców z tradycyjną zabudową. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczne nieużytkowane i niszczące obiekty zabytkowe; • Brak świadomości wartościowych cech zabytkowych obiektów; • Brak funkcji wartościowych zespołów zabytkowych; • Niewystarczająca promocja walorów kulturowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki; • Trudny dostęp do wartościowych obiektów (np. stare drewniane prywatne chaty), nieoznaczone pozostają niezauważane w krajobrazie.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój turystyki z wykorzystaniem obiektów o wysokich walorach kulturowych, jako uzupełnienie wartościowych zasobów przyrodniczych gminy; • Utworzenie parku kulturowego, atrakcja turystyczna, ochrona i promocja regionu; • Działania na rzecz włączenia dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niszczenie zabytków; • Remonty obiektów bez zachowania wartościowych, zabytkowych cech obiektów – bez uzgodnień konserwatorskich; • Potencjalna groźba zmniejszania się zasobów GEZ.

7. Założenia programowe

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami wymaga zaangażowania władz gmin oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami.

7.1. Priorytety programu opieki

Priorytety *Programu opieki nad zabytkami gminy Sulęczy no na lata 2020-2023* wynikają z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego i oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Priorytety formułowane są w perspektywie wieloletniej.

Priorytet I – **Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju turystycznego gminy.**

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Priorytet II – **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.**

7.2. Kierunki działań programu opieki

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono kierunki działań wraz z oczekiwanymi rezultatami.

W ramach priorytetu I – Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju turystycznego gminy.

- a. **Zahamowanie procesu degradacji zabytków oraz poprawa ich stanu zachowania**
- b. **Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy**
- c. **Ochrona układów ruralistycznych oraz ich przedpoli ekspozycyjnych**

W ramach priorytetu II - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

- a. **Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków**
- b. **Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego**
- c. **Kultywowanie tożsamości kulturowej mieszkańców gminy**

7.3. Zadania programu opieki

W ramach przyjętych kierunków działań wskazano następujące zadania.

Priorytet I Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju turystycznego gminy	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków oraz poprawa ich stanu zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji; • Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy; • Objęcie ochroną wszystkich zabytków ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków; • Promocja adaptacji obiektów zabytkowych na obiekty o funkcji turystycznej i usługowej, w szczególności w dziedzinie agroturystyki.
Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Powołanie parku kulturowego obszaru rezerwatu archeologicznego w Węsiorach, sporządzenie planu jego ochrony oraz opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tego obszaru;
Ochrona układów ruralistycznych oraz ich przedpoli ekspozycyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego szczególnie obszarów o dużych wartościach krajobrazu kulturowego; • Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

	<ul style="list-style-type: none"> ○ ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy ○ wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy; ○ wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk; • Ochrona wsi i zespołów o wysokich walorach ekspozycyjnych: Sulęczyno, Węsiory, Mściszewice, Podjazdy, Bukowa Góra poprzez zalecenia wyznaczone w SUIKZP gminy: <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>opracowanie poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji przy lokalizacji nowych zespołów zabudowy,</i> ○ <i>wprowadzenie ograniczenia dopuszczalności zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej do zabudowy stanowiącej kontynuację naturalnych kierunków rozwoju chronionego układu przestrzennego, nowa zabudowa lokalizowana na podstawie ustaleń planu miejscowego, zawierającego poprzedzające studia krajobrazowe i analizy ekspozycji,</i> ○ <i>ograniczenie wprowadzenie zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej do zabudowy stanowiącej kontynuację naturalnych kierunków rozwoju chronionego układu przestrzennego,</i> ○ <i>rekultywację i restylizację struktury obszarów wpływających niekorzystnie na sąsiedztwo wartościowych obiektów lub ich widoków.</i>
--	--

Priorytet II	
Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunki działań	Zadania
Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków	<ul style="list-style-type: none"> • Zawiadomienie właścicieli o ochronie obiektów; • Monitorowanie stanu obiektów figurujących w GEZ na podstawie oględzin w terenie;
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie i publikacja materiałów informacyjnych o zabytkach gminy; • Oznakowanie obiektów szczególnie wartościowych,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

	<p>pomagających dostrzec je w terenie,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie i aktualizacja na stronie internetowej gminy zakładki dotyczącej dziedzictwa kulturowego; • Organizacja konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na temat dziedzictwa kulturowego.
Kultywowanie tożsamości kulturowej mieszkańców gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie organizacji imprez masowych na terenie gminy do ugruntowania tożsamości kulturowej mieszkańców.

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Sulęczyno w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowią szansę na ocalenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja *Programu opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023* będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w *Programie opieki nad zabytkami gminy Sulęczyno na lata 2020-2023* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- A. instrumentów **prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych :
 - 1) uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
 - 2) utworzenie parku kulturowego;
- B. instrumentów **finansowych**:
 - 1) finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - 2) korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich,
 - 3) dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- C. instrumentów **koordynacji**;
 - 1) realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach,
 - 2) współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- D. instrumentów **społecznych**:
 - 1) działania edukacyjne promocyjne,
 - 2) współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- E. instrumentów **kontrolnych**:
 - 1) aktualizacja gminnej ewidencji zabytków,
 - 2) monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Należy pamiętać, iż wójt gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania ich radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna zawsze poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Poniżej przedstawiono kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań.

W ramach priorytetu I: **Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju turystycznego gminy.**

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w tym analiza zapisów dotyczących zasobów kulturowych gminy;
- Stan zaawansowania prac nad utworzeniem parku kulturowego w Węsiorach;
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- Ilość obiektów zabytkowych będących własnością gminy, które otrzymały nowe funkcje;
- Liczba opracowań służących analizie i ochronie krajobrazu kulturowego gminy.

W ramach priorytetu II: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**

- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw dot. dziedzictwa kulturowego gminy, w tym folderów promocyjnych, przewodników, wpisów na stronie internetowej gminy;
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- Liczba utworzonych oznakowań szlaków turystycznych, czy obiektów dziedzictwa kulturowego;
- Liczba przeprowadzonych wizji w terenie służących monitorowaniu stanu obiektów zabytkowych.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Ten rozdział ma charakter informacyjny, prezentujący przykładowe możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami zostały określone w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z art. 71. Ust. 1 *W zakresie*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Natomiast zgodnie z ust. 2 Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Dostępne źródła finansowaniaProgramy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹

- **Ochrona zabytków** - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- **Kultura ludowa i tradycyjna** – celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmocnienia tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur.
- **Ochrona zabytków archeologicznych** - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Pomorskiego²

Zasady udzielania dotacji określono w Uchwale Nr 33/III/14 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 8 grudnia 2014 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego.

Dotacja może być udzielona w zależności od środków zaplanowanych w budżecie Województwa Pomorskiego, w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020³

¹ Aktualne informacje (regulaminy, informacje o naborze, etc.) dostępne na stronie <http://www.mkidn.gov.pl>

² Aktualne informacje na stronie <https://bip.pomorskie.eu> w zakładce, *Dotacje...*

³ Aktualne informacje na stronie <http://pois.mkidn.gov.pl/>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Projekty infrastrukturalne z zakresu kultury w latach 2014 – 2020 realizowane będą w ramach VIII osi priorytetowej Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, dla której Instytucją Pośredniczącą jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W ramach VIII osi Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 będzie można realizować projekty przede wszystkim z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych, zabytkowych parków i ogrodów. Ponadto, dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty mające na celu przebudowę czy rozbudowę instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych z przeznaczeniem ich na cele kulturalne.

Poziom dofinansowania wynosi 85%.

Potencjalni beneficjenci Programu:

1. Instytucje kultury (państwowe oraz współprowadzone przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego)
2. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz archiwa państwowe
3. Szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
4. Szkoły artystyczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki samorządu terytorialnego na rzecz szkół artystycznych
5. Jednostki samorządu terytorialnego oraz samorządowe instytucje kultury
6. Organizacje pozarządowe
7. Kościoły i związki wyznaniowe (tylko w zakresie projektów dotyczących konserwacji i renowacji zabytków ruchomych i nieruchomych)
8. Podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO inne niż wymienione w punktach 1-7.

Program Kreatywna Europa⁴

Kreatywna Europa to unijny program zaplanowany na lata 2014-2020, oferujący finansowe wsparcie dla sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnych. Głównymi celami programu są promocja europejskiej różnorodności kulturowej i dziedzictwa, budowanie kompetencji profesjonalistów, rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł m. in. poprzez zwiększanie dostępu do kultury i utworów audiowizualnych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020⁵

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, którego zmiana została przyjęta uchwałą nr 141/304/18 z dn. 13 lutego 2018 r. jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

W ramach **Osi Priorytetowej 8. Konwersja** przewidziano dwa priorytety inwestycyjne. Jednym z nich jest: **Priorytet inwestycyjny 6c – ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i**

⁴ Więcej informacji na stronie <https://kreatywna-europa.eu/>

⁵ Aktualne informacje na stronie <http://www.rpo.pomorskie.eu/>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

naturalnego, którego celem jest Zwiększona atrakcyjność turystyczna miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych). Ponadto interwencją objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Wsparciem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania, popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych). Wspierane będą także działania służące podniesieniu atrakcyjności walorów dziedzictwa naturalnego, o charakterze sieciowym, koordynowane przez samorząd województwa, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (w tym gospodarczych) oraz społecznej akceptacji, polegające na rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym. Wszystkie przedsięwzięcia w tym zakresie powinny przyczynić się do uregulowania i ukierunkowania ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo oraz poprawy stanu środowiska naturalnego na tych obszarach.

Beneficjentami Priorytetu inwestycyjnego 6c mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,
- związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje kultury,
- instytucje edukacyjne, szkoły wyższe,
- instytucje finansowe,
- przedsiębiorcy (w tym organizatorzy turystyczni),
- kościoły i związki wyznaniowe,
- parki narodowe,
- PGL Lasy Państwowe,
- kluby sportowe,
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej,
- urzędy morskie,
- operatorzy elektrowni wodnych,
- ROT/LOT.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Należy określić poziom wysokości finansowania planowanych przez gminę zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez wskazanie udziału procentowego w corocznie uchwalanym budżecie.

Zadania programu opieki mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie (np. muzea, biblioteki, izby regionalne, izby tradycji) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).

12. Spis wykorzystanych źródeł danych

1. Biuletyn Informacji Publicznej gminy Sulęczyno, <http://suleczyno.biuletyn.net/>
2. Krajowy Program Opieki Nad Zabytkami
3. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020
4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego
5. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020
6. Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż
7. Strategia Rozwoju Gminy Sulęczyno na lata 2015-2025
8. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
9. Strona internetowa gminy Sulęczyno <http://www.suleczyno.pl/>
10. Strona internetowa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego <http://www.mkidn.gov.pl>
11. Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa <https://www.nid.pl>
12. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulęczyno
13. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2067)
14. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018 r., poz. 994 z późn. zm.)

13. Spis stosowanych skrótów

1. GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków
2. PWKZ – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków
4. WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

14. Aneksy

Tabela 1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

Rejestr Zabytków Województwa Pomorskiego						
Lp.	Miejscowość	Ulica	Nr	Obiekt	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
1.	Sulęczyno	ul. Kościelna	1	kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy wraz z terenem przykościelnym i znajdującym się na nim starodrzewem	1762	14.10.2005

Tabela 2. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Wojewódzka Ewidencja Zabytków					
Lp.	Miejscowość	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr rejestru zabytków / uwagi
1.	Amalka			Młyn	
2.	Amalka			Dom młynarza	
3.	Amalka			Obora	NIE ISTNIEJE
4.	Borek Kamienny		1	Dom mieszkalny	
5.	Borek Kamienny		11	Dom mieszkalny	NIE ISTNIEJE
	Borek Kamienny		10	Dom mieszkalny	NIE ISTNIEJE - WYKREŚLONO Z WEZ
	Borek Kamienny		10	Obora ze stodoła	NIE ISTNIEJE - WYKREŚLONO Z WEZ
6.	Borowiec			Kapliczka przydrożna	
7.	Bukowa Góra			Kapliczka przydrożna	
8.	Kistowo			Kapliczka	
9.	Mściszewice	Zaworskiego	3	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	
10.	Mściszewice	ul. Piekarskiego		Cmentarz katolicki	
11.	Mściszewice	Mściszewice - Skoczkowo		Kapliczka przydrożna – figura Matki Boskiej	
12.	Podjazy			Kapliczka	
13.	Podjazy		44	Dom mieszkalny	
14.	Podjazy		44	Stodoła	
15.	Podjazy		44	Obora I	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Wojewódzka Ewidencja Zabytków					
Lp.	Miejscowość	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr rejestru zabytków / uwagi
16.	Podjazzy		44	Obora II	
17.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa / ul. Kościelna	1	Kościół paraf. pw. Trójcy Świętej	Wpisany do rejestru zabytków pod nr 1762
18.	Sulęczyno	ul. Kościelna	1	Cmentarz przykościelny	Wpisany do rejestru zabytków pod nr 1762, właściwie teren przykościelny.
19.	Sulęczyno	ul. Stolemów		Cmentarz katolicki	
20.	Sulęczyno	ul. Stolemów		Kaplica cmentarna	
21.	Sulęczyno	ul. Szydlicka	2	Poczta	
22.	Sulęczyno	ul. Szydlicka		Cmentarz ewangelicki	
23.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	4	Budynek II – zespół gospody Głowczewskich	
24.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	6	Budynek I – zespół gospody Głowczewskich	Restauracja „Maraska”
25.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	14	Dom	
26.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	15	Dwór w zespole dworsko-parkowym	
27.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	15	Park w zespole dworsko-parkowym	
28.	Sulęczyno	Al. Wojska Polskiego	4	Dom mieszkalny	
29.	Węsiory	ul. Lipowa	27	Dom	d. Węsiory nr 12
30.	Węsiory			Kapliczka przydrożna	W centrum wsi przy skrzyżowaniu dróg
31.	Żakowo		23	Obora d. założenia dworskiego	W centrum wsi

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Tabela 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków						
Lp.	Miejscowość *	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr działki	Uwagi
1.	Amalka		2B	Młyn	401/6	
2.	Amalka		2A	Dom młynarza	3164/5	
3.	Bielawki		2,3	Dom	321, 323	
4.	Bielawki		3	Obora	321, 323	
5.	Bielawki		7b	Dom	462, 313/3	W GEZ 2007 oznaczony jako 7a
6.	Borek Kamienny		1	Dom	48/4	
7.	Borek Kamienny		1	Obora	48/4	
8.	Borek Kamienny		1	Dom I	48/4	
9.	Borek Kamienny		3	Dom	61/3	
10.	Borek Kamienny			Krzyż przydrożny	100/3	Przy drodze dojazdowej do domu nr 19
11.	Borowiec			Kapliczka przydrożna		Przy drodze do Borowca
12.	Bukowa Góra			Kapliczka przydrożna	56/1	
13.	Kistowo	Wybudowanie - Mokitko	18	Stodoła w zagrodzie	184	Przy drodze z Kołodziej do Kistowa.
14.	Kistowo	Wybudowanie - Mokitko	18	Budynek inwentarski w zagrodzie	183/2	Przy drodze z Kołodziej do Kistowa. W złym stanie technicznym.
15.	Kistowo		23	Dom	148/3	
16.	Kistowo		23	Obora w zagrodzie	148/3	
17.	Kistowo		27	Dom w zespole folwarcznym	152/3	
18.	Kistowo		27	Obora w zespole folwarcznym	152/3	
19.	Kistowo		27	Stodoła w zespole folwarcznym	152/3	
20.	Kistowo	Wybudowanie - Kukułka	41	Dom	224	
21.	Kistowo	Wybudowanie -	41	Chlewnia w zagrodzie	225	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Gminna Ewidencja Zabytków						
Lp.	Miejscowość*	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr działki	Uwagi
		Kukułka				
22.	Kistowo	Wybudowanie - Kistówko	53	Dom	58/4	
23.	Kistowo	Wybudowanie - Kistówko	56A	Dom	463	
24.	Kistowo	Wybudowanie - Chojna	61	Dom	29	W bardzo złym stanie technicznym.
25.	Kistowo			Kapliczka	294/1	
26.	Kołodzieje		8	Dom	87/7	
27.	Kołodzieje		8	Chlewnia w zagrodzie	87/7	
28.	Kołodzieje		11	Chlewnia	96	
29.	Kołodzieje		15	Dom	16	
30.	Kołodzieje		21	Dom	13/2	
31.	Kołodzieje		21	Chlewnia w zagrodzie	13/2	
32.	Mściszewice	Zaworskiego	3	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	683	
33.	Mściszewice	ul. Piekarskiego		Cmentarz katolicki	685, 686	
34.	Mściszewice	Zaworskiego	5	Organistówka	683	d. Mściszewice nr 2
35.	Mściszewice	Szkołna	9	Dom	704	d. Mściszewice nr 17
36.	Mściszewice	Szkołna	5	Szkoła	701/7	d. Mściszewice nr 19
37.	Mściszewice	Szkołna	3	Dom	698/3	d. Mściszewice nr 19A
38.	Mściszewice	Podwórkowa	2	Dom	669	d. Mściszewice nr 24
39.	Mściszewice	Szlachecka	2	Dom	661, 662	d. Mściszewice nr 27
40.	Mściszewice	Szlachecka	20 i 29a	Dom	650, 651	d. Mściszewice nr 29
41.	Mściszewice	Szlachecka	24	Dom	648	d. Mściszewice nr
42.	Mściszewice	Szlachecka	7	Dom	642	d. Mściszewice nr 33 (?)
43.	Mściszewice	Szlachecka	1	Dom	640/3	d. Mściszewice nr 35
44.	Mściszewice	Lęborska	12	Karczma	639/5	d. Mściszewice nr 36
45.	Mściszewice	Lęborska	12	Budynek gospodarczy w zespole d. karczmy	639/5	d. Mściszewice nr 36

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Gminna Ewidencja Zabytków						
Lp.	Miejscowość*	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr działki	Uwagi
46.	Mściszewice	Lęborska	12	Stodoła w zespole d. karczmy	639/5	d. Mściszewice nr 36
47.	Mściszewice	Jeziorna	12	Dom	617/1	d. Mściszewice nr 41
48.	Mściszewice		76	Dom	151/1	
49.	Mściszewice	Bukowa Góra	116	Stodoła	842, 846	
50.	Mściszewice			Kapliczka	454/2	
51.	Mściszewice	Mściszewice - Skoczkowo		Kapliczka przydrożna – figura Matki Boskiej		Przy drodze z Mściszewic do Skoczkowa, po lewej stronie
52.	Nowy Dwór		7A	Budynek inwentarski	156/3, 156/4	
53.	Nowy Dwór			Kapliczka przydrożna	46/6	
54.	Podjazy		16	Szkoła	368, 369	
55.	Podjazy		28	Dom	315	
56.	Podjazy		28	Obora w zagrodzie	315	
57.	Podjazy		44	Dom mieszkalny	131	
58.	Podjazy		44	Stodoła	131	
59.	Podjazy		44	Obora I	131	
60.	Podjazy		44	Obora II	131	
61.	Podjazy			Kapliczka przydrożna	361	
62.	Podjazy			Krzyż przydrożny	109/2	
63.	Podjazy			Mostek drogowy nad Słupią		
64.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa	4	Dom	216/1, 234/2	
65.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa	4	Budynek gospodarczy	234/2	
66.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa	7	Dom ze sklepem	201	
67.	Sulęczyno	ul. Kościelna	1	Kościół paraf. pw. Trójcy Świętej	219	Wpisany do rejestru zabytków
68.	Sulęczyno	ul. Kościelna	1	Cmentarz przykościelny		Wpisany do rejestru zabytków, właściwie teren przykościelny.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Gminna Ewidencja Zabytków						
Lp.	Miejscowość*	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr działki	Uwagi
69.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa	8	Plebania	218/4	
70.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa	11	Gospoda	196/1	
71.	Sulęczyno	Al. Zwycięstwa	9	Budynek z salą widowiskowo-zebrańową	196/4	
72.	Sulęczyno	ul. Stolemów		Cmentarz katolicki	190/12, 191	
73.	Sulęczyno	ul. Stolemów		Kaplica cmentarna	191	
74.	Sulęczyno	ul. Kaszubska, róg ul. Szydlickiej		Kapliczka	335	
75.	Sulęczyno	ul. Kaszubska	5	Dom	239	
76.	Sulęczyno	ul. Kaszubska	7a	Dom	240/2	W poprzedniej GEZ pod nr 8, otynkowany, ale zachował bryłę
77.	Sulęczyno	ul. Kaszubska	16	Dom	251/2	
78.	Sulęczyno	ul. Kaszubska	18	Dom dwurodzinny	250/5	
79.	Sulęczyno	ul. Kaszubska	22	Pastorówka	646/1	
80.	Sulęczyno	ul. Szydlicka	1	Dom	363/29	
81.	Sulęczyno	ul. Szydlicka	2	Poczta	351	
82.	Sulęczyno	ul. Szydlicka	2	Budynek gospodarczy w zespole poczty	351	
83.	Sulęczyno	ul. Szydlicka	16	Dom dwurodzinny	346/12, 696	
84.	Sulęczyno	ul. Szydlicka	16	Budynek gospodarczy	346/12	
85.	Sulęczyno	ul. Szydlicka		Cmentarz ewangelicki	353/2, 354/2	
86.	Sulęczyno	ul. Tartaczna	8	Budynek gospodarczo-magazynowy w zespole tartaku	292/1	
87.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	2	Dom	233/1, 233/2	
88.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	3	Dom	221/1	
89.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	4	Budynek II – zespół gospody	232/4	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Gminna Ewidencja Zabytków						
Lp.	Miejscowość*	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr działki	Uwagi
				Główczewskich		
90.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	6	Budynek I – zespół gospody Główczewskich	232/7	Restauracja „Maraska”
91.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	6A	Budynek gospodarczo-mieszkalny w zespole gospody	232/6	
92.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	9	Urząd katastralny	296/2	Posterunek policji
93.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	9	Budynek gospodarczy	296/2	
94.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	14	Dom	325/3	
95.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	15	Dwór w zespole dworsko-parkowym	180	
96.	Sulęczyno	ul. Żeromskiego	15	Park w zespole dworsko-parkowym		
97.	Sulęczyno	Al. Wojska Polskiego	4	Dom mieszkalny	316/1	
98.	Sulęczyno (Zimna Góra)	Zimna Góra	15	Dom	7	d. Sulęczyno nr 9
99.	Sulęczyno (Zimna Góra)	Zimna Góra	5-7	Dom	162/2, 163	d. Sulęczyno nr 13/14
100.	Sulęczyno (Zimna Góra)	Zimna Góra	5-7	Stodoła w zagrodzie	162/2	d. Sulęczyno nr 13/14
101.	Węsiory	ul. Lipowa	27	Dom	99/1	d. Węsiory nr 12
102.	Węsiory	ul. Lipowa, ul. Krótka	7	Dom	111	d. Węsiory nr 18
103.	Węsiory	ul. Kościelna	26	Budynek inwentarski	190/2, 191/2	d. Węsiory nr 38A
104.	Węsiory	ul. Kościelna	33	Dom	213	d. Węsiory nr 40C
105.	Węsiory	ul. Kościelna	33	Obora ze stodołą w zagrodzie	213	d. Węsiory nr 40C
106.	Węsiory	ul. Kościelna	17	Przedszkole	548	d. Węsiory nr 48
107.	Węsiory	ul. Kościelna	17	Budynek gospodarczy w zespole szkoły	182/2	d. Węsiory nr 48
108.	Węsiory	Czarłino	91	Budynek inwentarski	513	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Gminna Ewidencja Zabytków						
Lp.	Miejscowość*	Ulica	Nr	Nazwa obiektu	Nr działki	Uwagi
109.	Węsiory			Kapliczka przydrożna	139	W centrum wsi przy skrzyżowaniu dróg
110.	Węsiory			Krzyż przydrożny	222/1	Przy skrzyżowaniu ulic Słonecznej i Spacerowej
111.	Węsiory	Czarlino		Krzyż przydrożny		
112.	Węsiory	Czarlino		Kapliczka przydrożna I		
113.	Węsiory	Czarlino		Kapliczka przydrożna II		Obok zagrody nr 91
114.	Widna Góra		49	Dom dwurodzinny	260	
115.	Widna Góra		52	Dom	37/17	
116.	Zdunowice		1	Leśniczówka	3241/2	Wymienione drzwi. Obiekt w bardzo dobrym stanie.
117.	Zdunowice		2	Dom	3241/1	
118.	Zdunowice		2	Budynek inwentarski ze stodołą	3241/1	Budynek w złym stanie technicznym
119.	Żakowo	Żakówko	3B	Stodoła z oborą	23/5	
120.	Żakowo	Żakówko	4	Dom	20/3	
121.	Żakowo	Żakówko	4	Obora w zagrodzie	20/3	W bardzo złym stanie technicznym.
122.	Żakowo	Boguszewo (Biguszewo)	11	Obora	74/95	
123.	Żakowo			Kapliczka przydrożna	99/10	
124.	Żakowo		23	Obora d. założenia dworskiego	99/3	W centrum wsi

Pogrubioną czcionką oznaczono obiekty dodane w GEZ 2018, figurujące w WEZ.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Tabela 4. Zestawienie zinwentaryzowanych w gminie Sulęczyνο stanowisk archeologicznych.

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Lokalizacja	Uwagi
1.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	1540/03/01	Badania ratownicze w latach 1991-1993
2.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	1540/01/01	Badania ratownicze w roku 1993
3.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	1540/01/02	
4.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	1540/01/03	
5.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	1540/01/04	
6.	Borek	punkt osadnictwa	wczesna epoka żelaza	1540/02/01	
7.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza		
8.	Borek	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza		
9.	Bukowa Góra	cmentarzysko kurhanowe (?)	Chronologia nieokreślona	0307/01/01	
10.	Kłodno	Groby skrzynkowe	wczesna epoka żelaza	0358/01/01	
11.	Mściszewice	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0393/05/01	Dec. nr 403/Archeol. z dnia 22.03.1985
12.	Mściszewice	cmentarzysko kurhanowe	epoka brązu	0393/03/01	Dec. nr 160/Archeol.z dnia 21.11.1971
13.	Mściszewice	Cmentarzysko kurhanowe	IV-V okres epoki brązu, kultura łużycka	0393/03/02	
14.	Mściszewice	Cmentarzysko kurhanowe	IV-V okres epoki brązu, kultura łużycka	0393/03/03	
15.	Mściszewice	Cmentarzysko kurhanowe	Późna epoka brązu i wczesny okres lateński	0393/03/04	
16.	Mściszewice	Groby skrzynkowe	Wczesny i środkowy okres lateński	0393/02/01	
17.	Mściszewice	cmentarzysko kurhanowe	epoka żelaza	0393/01/01	
18.	Mściszewice	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0393/04/01	
19.	Mściszewice	cmentarzysko kurhanowe	chronologia nieokreślona	0393/01/02	
20.	Mściszewice	cmentarzysko kurhanowe	Okres halszacki (?)	0393/09/03	
21.	Mściszewice	cmentarzysko kurhanowe	Późna epoka brązu (?), okres halszacki (?)	0393/09/01	
22.	Mściszewice - Skoczkowo	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0393/08/01	
23.	Mściszewice	Cmentarzysko płaskie	Epoka brązu, okres halszacki	0393/07/01	
24.	Mściszewice	luźne	neolit	0393/06/01	
25.	Podjazy	osada otwarta (przyrodowa)	wczesne średniowiecze	0412/02/01	teren w znacznym stopniu zabudowany domami letniskowymi
26.	Podjazy	osada otwarta	wczesne	0412/02/02	teren w

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Lokalizacja	Uwagi
		(przyrodowa)	średniowiecze		znacznym stopniu zabudowany domami letniskowymi
27.	Podjazzy	grodzisko	wczesne średniowiecze	0412/01/01	Dec. nr 10/Archeol. z dnia 11.11.1947
28.	Podjazzy	grodzisko	wczesne średniowiecze	0412/01/02	Dec. nr 10/Archeol. z dnia 11.11.1947
29.	Podjazzy	osada otwarta	wczesne i późne średniowiecze	0412/03/01	teren w znacznym stopniu zabudowany domkami letniskowymi
30.	Podjazzy	osada otwarta	nowożytność	0412/04/01	teren w znacznym stopniu zabudowany domkami letniskowymi
31.	Podjazzy – Amalka	Grób skrzynkowy	wczesna epoka żelaza	0412/05/01	
32.	Podjazzy – Amalka	Cmentarzysko	Wczesnośredkowy okres lateński	0412/06/01	
33.	Podjazzy – Amalka		Późna epoka brązu lub wczesna epoka żelaza	0412/07/01	
34.	Sulęczyno	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0452/11/01	
35.	Sulęczyno	cmentarzysko kurhanowe	chronologia nieokreślona	0452/10/01	
36.	Sulęczyno	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0452/14/01	
37.	Sulęczyno	luźne	wczesna epoka żelaza	0452/13/01	
38.	Sulęczyno	luźne	wczesna epoka żelaza	0452/12/01	
39.	Sulęczyno	osada	Wczesne średniowiecze	0452/08/01	
40.	Sulęczyno	Groby skrzynkowe	Wczesna epoka żelaza	0452/07/01	
41.	Sulęczyno	luźne	okres Hallstatt	0452/06/01	
42.	Sulęczyno	groby	okres Hallstatt	0452/05/01	
43.	Sulęczyno	groby skrzynkowe	okres Hallstatt	0452/04/01	
44.	Sulęczyno	grób skrzynkowy	wczesny i środkowy okres lateński	0452/03/01	
45.	Sulęczyno	groby skrzynkowe	wczesna epoka żelaza	0452/02/01	
46.	Sulęczyno – Nowe Pole	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0452/09/01	
47.	Sulęczyno – Nowe Pole	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0452/09/02	
48.	Węsiory	cmentarzysko kurhanowe i z kręgami kamiennymi	okres wpływów rzymskich	0465/01/01-08	Dec. nr 6/Archeol. z dnia 05.09.1947
49.	Węsiory	strefa osadnictwa	obiekt wielokulturowy		
50.	Węsiory	Cmentarzysko	Okres wpływów rzymskich	0465/01/09	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Lokalizacja	Uwagi
51.	Węsiory	Cmentarzysko kiurhanowe I płaskie, ślad osadnictwa	Wczesny i późny okres wpływów rzymskich, neolit	0465/01/10	
52.	Węsiory	Osada otwarta / wiewczesnośredniowieczna	Wczesne średniowiecze	0465/018/01	
53.	Węsiory - Wybudowanie	Osada?	Wczesne i późne średniowiecze	0465/018/02	
54.	Węsiory	Osada wielokulturowa	Późne średniowiecze, nowożytność	0465/022/01	
55.	Węsiory	Ślad osadnictwa późnośredniowiecznego	Późne średniowiecze	0465/024/01	
56.	Węsiory – Borowiec	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0465/08/01	
57.	Węsiory - Borowiec	osada otwarta	neolit	0465/02/01	
58.	Węsiory - Borowiec	osada otwarta	neolit	0465/03/01 0465/03/02	
59.	Węsiory - Borowiec	osada otwarta	chronologia nieokreślona	0465/04/01	
60.	Węsiory - Borowiec	cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0465/05/01	
61.	Węsiory - Borowiec	osada otwarta	chronologia nieokreślona	0465/06/01	
62.	Węsiory - Borowiec	huta szkła	Średniowiecze, czasy nowożytne	0465/07/01	
63.	Węsiory - Borowiec	huta szkła	XVII-XVIII wiek	0465/07/02	
64.	Węsiory - Borowiec	Huta szkła	Chronologia nieokreślona	0465/07/03	
65.	Węsiory - Borowiec	Cmentarzysko płaskie	wczesna epoka żelaza	0465/08/01	
66.	Węsiory - Czarlino	Cmentarzysko kurhanowe	Późna epoka brązu i wczesny okres żelaza	0465/09/01	
67.	Węsiory – Czarlino		neolit	0465/012/01	
68.	Węsiory – Czarlino	cmentarzysko	Okres Hallstatt	0465/013/01, 0465/013/02	
69.	Węsiory – Czarlino	Grób skrzynkowy	wczesna epoka żelaza	0465/014/01	
70.	Węsiory – Czarlino		wczesna epoka żelaza	0465/015/01	
71.	Węsiory – Czarlino	kurhany	Chronologia nieokreślona	0465/016/01	
72.	Węsiory – Czarlino	Znalezisko luźne	wczesnorzymski	0465/023/01 17/01	
73.	Węsiory - Wybudowanie	Osada?	wczesna epoka brązu, k. pomorska	0465/01/11	
74.	Węsiory - Wybudowanie	luźne	Kultura wschodniopomorska	0465/010/01	
75.	Węsiory - Wybudowanie	luźne	Kultura pomorska, wczesne i późne średniowiecze	0465/010/02	
76.	Węsiory -	Cmentarzysko	Wczesna epoka żelaza,	0465/011/01	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Lokalizacja	Uwagi
	Wybudowanie	grobow skrzynkowych kultury pomorskiej	wczesny I środkowy okres lateński		
77.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzysko grobów skrzynkowych kultury pomorskiej	Hallstatt	0465/011/02	Dec. nr 234/Archeol. z dnia 06.12.1972
78.	Węsiory - Wybudowanie	osada	Wczesne I późne średniowiecze	0465/011/03	
79.	Węsiory - Wybudowanie	osada, ślad osadnictwa średniowiecznego / nowożytnego	okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze/nowożytność	0465/017/01	
80.	Węsiory - Wybudowanie	Ślad osadniczy	Okres wpływów rzymskich	0465/017/02	
81.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzysko kurhanowe	Epoka brązu, wczesna epoka żelaza	0465/019/01	
82.	Węsiory - Wybudowanie	Kurhan	Kultura łużycka	0465/019/02	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie.
83.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzysko kurhanowe	Okres wpływów rzymskich	0465/019/03	
84.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzysko kurhanowe	Kultura łużycka	0465/019/04	
85.	Węsiory - Wybudowanie	Punkt osadnictwa	Późne średniowiecze / nowożytność	0465/020/01	
86.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzysko kurhanowe	Okres wpływów rzymskich	0465/021/01	
87.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzysko kurhanowe	Okres wpływów rzymskich	0465/021/02	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie.
88.	Węsiory - Wybudowanie	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich	0465/021/03	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie.
89.	Węsiory - Wybudowanie	Ślad osadniczy	neolit	0465/025/01	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie. Przy pn.-zach. Cyplu jeziora Długiego, między jeziorem a drogą do Niesiołowic..
90.	Węsiory - Wybudowanie	osada	Okres wpływów rzymskich	0465/026/01	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie. Pole ciągnące się do 500 m na

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Lokalizacja	Uwagi
					pd. brzegu jeziora Długiego, od jego zach. Krańca ku wschodowi, położone na wzniesieniu wysokiego brzegu.
91.	Węsiory - Wybudowanie	Ślad osadniczy	Okres wpływów rzymskich	0465/027/01	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie. Na polu prywatnym
92.	Węsiory - Wybudowanie	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich	0465/028/01	Lokalizacja stanowiska nie zweryfikowana w terenie. W ogrodzie prywatnym
93.	Węsiory - Wybudowanie	Cmentarzisko kurhanowe	Okres wpływów rzymskich	0465/029/01	na polu, ok. 150 m od zabudowań w kierunku jeziora Ostrowitego
94.	Węsiory - Wybudowanie	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (?)	0465/030/01	na polu
95.	Ostrowite	Grób popielnicowy	Wczesna epoka żelaza	1529/32/01	
96.	Zdunowice - Ostrowite	Fragment fibuli brązowej	Okres rzymski	0475/01/01	
97.	Ogonki, k. Zdunowice	Cmentarzisko kurhanowe		W lesie	
98.	Żakowo	cmentarzisko płaskie	wczesna epoka żelaza	0477/02/02	Dec. nr 433/Archeol.z dnia 18.12.1987
99.	Żakowo	cmentarzisko płaskie	wczesna epoka żelaza	0477/02/01	Dec. nr 433/Archeol.z dnia 18.12.1987
100.	Żakowo	cmentarzisko kurhanowe	Wczesne średniowiecze	0477/03/02	
101.	Żakowo	cmentarzisko kurhanowe	Późne średniowiecze	0477/03/01	
102.	Żakowo	Groby skrzynkowe	Wczesny I środkowy okres lateński	0477/01/01	Na polu przy drodze do Kistowa

objaśnienia do tabeli:

grodzisko - miejsce dawnego grodu warownego , w miejscu którego zachowały się widoczne na powierzchni ślady wałów i fosy.

osady, punkty osadnicze, cmentarzyska – w miejscach tych pod powierzchnią ziemi istnieje możliwość natrafienia na obiekty archeologiczne (jamy, groby, paleniska).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SULĘCZYNO NA LATA 2020-2023

chronologia :

- epoka brązu - 1700 lat p.n.e. – 650 p.n.e.
- wczesna epoka żelaza - 650 - początek n.e.
- okres wpływów rzymskich - początek n.e. – VI wiek n.e.
- wczesne średniowiecze - VI – XII wiek n.e.
- średniowiecze - XII – XV wiek n.e.